

приклад, в Європі діє програма боротьби зі статевими злочинами, яка фінансується Європейським Союзом. Однією із генеральних ліній цієї програми є створення в межах Європи інформаційної системи баз генетичних даних, в роботі якої беруть участь більшість європейських країн, в тому числі і Росія [2, 50–52].

Створення банків даних за ознаками ДНК у нашій державі також можливо, наприклад, на базі Одеського обласного бюро судово-медичної експертизи — одного із провідних в Україні центрів проведення судово-медичних молекулярно-генетичних експертиз, які проводяться з 1992 р. Тут на кінець 2006 р. виконано більше 300 таких судових експертиз з кримінальних справ за вимогами працівників правоохоронних органів із 17 областей України. Для цього необхідно законодавче і матеріальне забезпечення цього напрямку досліджень.

Такі можуть бути основні напрямки удосконалення криміналістичних обліків з використанням сучасних досягнень в природничо-технічних науках.

У статті на матеріалах вітчизняних та іноземних публікацій (першоджерел) проаналізовано питання щодо можливості використання нових методів криміналістичної реєстрації особи. Зазначеним аспектам на сучасному етапі в юридичних виданнях не приділено належної уваги. Ознайомлення зі змістом статті студентів вищих юридичних навчальних закладів і працівників правоохоронних органів, які займаються розслідуванням і розкриттям злочинів, буде сприяти підвищенню їх знань з криміналістики.

#### *Література*

1. Вислоух С. Ретиноскопия (сетчатая оболочка глаза на службе криминалистики) // Рабочий суд. — 1924. — № 3–4–5. — С. 36–39.
2. Перепечина И. О. ДНК в вопросах и ответах: Об исследовании ДНК в судебной медицине и криминалистике. — М., 1999. — 58 с.
3. Le Ve Congres penitenciaire international // Bulletin de la Societe generale des prisons. — Paris, 1895. — Т. 19, N 7. — Р. 982–1070.
4. Ier Congres de police judiciaire internationale (Monaco) // Archives d'anthropologie criminelle de medicine legale et de psychologie normale et pathologique. — Lyon, Paris, 1914. — Т. 29, N 247. — Р. 523–528.

УДК 343.982.35

*В. А. Семенюк*

### **НАУКОВІ ПРИЙОМИ ВИКОРИСТАННЯ СЛІДІВ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ПРАКТИЦІ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ**

На сучасному етапі розвитку криміналістики різноманітні сліди, які нерідко виступають як докази, мають важливе значення в розслідуванні злочинів.

Трасологія як галузь криміналістичної техніки і вчення про сліди ніг і рук людини успішно почали формуватися і використовуватися в практиці боротьби зі злочинністю вже в другій половині XIX ст. На початковому етапі становлення криміналістичної техніки розробками стосовно використання різних видів

слідів людини в боротьбі зі злочинністю займалися переважно судові лікарі. В 50-ті рр. XIX ст. вперше поряд з описом слідів для їх фіксації було запропоновано один із перших способів у вигляді площинного моделювання, який переслідував мету при копіюванні слідів ніг використовувати знання з геометрії. Цей спосіб, з одного боку, дозволяв правильно скопіювати сліди ніг, а з іншого — полегшував ідентифікацію за допомогою малюнка слідів слідоутворюючого об'єкта [1, 623–623]. В 1850 р. аптекарем Тулонської ескадри Гюгуленом було запропоновано спосіб отримання копій з об'ємних слідів ніг за допомогою стеаринової кислоти, який дозволяв отримати відбитки без зміни їх обрису. Цей спосіб було в короткому викладенні вперше описано французьким судовим медиком Бріаном [2, 634].

Одним із перших, хто запропонував використовувати, наприклад, гіпс для виготовлення копій з відбитків об'ємних слідів, був Адольф Емілійович Борхман, який після закінчення в 1866 р. Петербурзької медико-хірургічної академії проходив службу як лікар 3-ї піхотної бригади Забайкальського козацького війська. В 1867 р. він запропонував виготовляти копії об'ємних слідів за допомогою гіпсу. Зокрема, в «Архиве судебной медицины и общественной гигиены» за 1867 р. було опубліковано його лист [3, 34], в якому він писав: «Во избежание спора о первенстве открытия, покорнейше прошу редакцию «Архива судебной медицины» сообщить почтенной медицинской публике, что я нашел способ снимать с помощью гипса в 15 минут отпечатки следов человеческих и животных как на почве сухой, пыльной, так равно на почве влажной и покрытой водою. Этим способом уничтожаются все неудобства, сопряженные со способом Гюгулена (1850), и влажность почвы не имеет более никакого значения при снятии отпечатка. Работу об этом предмете в скором времени я буду просить поместить в вашем журнале, а теперь прошу сообщить мне о дальнейшей судьбе моего заявления».

Сутність цього способу була описана в 1868 р. у четвертій книзі «Архива судебной медицины и общественной гигиены» [4, 1–9]. Вона полягала в тому, що для отримання відбитка у виявленій об'єм сліду засипався сухий гіпс товщиною до 2–3 см, потім його поверхня заливалася обережно тонким струменем води, яка рівномірно промочувала всю масу гіпсу. Через 15 хв відбиток сліду піднімався за допомогою широкої лопати, підведеної під весь слід, і останній відправлявся на досушування. Одержане об'ємне зображення математично відповідало початковому заглибленому зображенню, і коли зліпок повністю висихав, то необхідно було тільки доторкнутися до часток ґрунту, які пристали під час самої операції до гіпсу, і ґрунт видалявся без якої-небудь шкоди для самого відбитка, після чого слід був придатний для використання щодо ідентифікації.

Перші згадування про можливість ідентифікації людини за допомогою слідів кисті її рук зустрічаються в російській літературі починаючи з 1867 р. Зокрема, російський процесуаліст Олександр Андрійович Квачевський в книзі «Про кримінальне переслідування, дізнання і попереднє дослідження злочинів за судовими статутами 1864 р.» писав про можливість ідентифікації злочинця за

допомогою слідів рук, наводив малюнки відображення забарвленої кров'ю кисті рук, відзначав різноманіття і індивідуальність форм долоні і пальців [5, 201].

У «Настановах про дослідження підозрілих плям», які були видані в 1870 р. Медичним департаментом МВС Російської імперії для лікарів і юристів, зокрема, в розділі про проведення зовнішнього огляду предметів, які мали на поверхні підозрілі плями, було зазначено, що знайдені при оглядах підозрілі плями повинні бути ретельно описані: «...іноді кров'яні плями залежать від торкання до предмета закривавленою рукою... отже утворюється або повний їх відбиток, або ж тільки частковий, наприклад, пальця; в такому випадку розміри ... повинні бути ретельно визначені» [6, 7].

Наступна публікація в російських наукових виданнях стосовно слідів рук була здійснена в 1890 р. під назвою «Способи дослідження і збереження різних відбитків і слідів, наявних на місці злочину», автором якої був С. Ершов, який також писав про велике значення відбитків закривавлених рук [7, 13–22].

Однак можна припустити і висловити думку, що ні О. А. Квачевський, ні автор Настанов, ні С. Ершов ще не знали про можливості дактилоскопії, перше нагадування в англійських наукових виданнях про яку було здійснено в 1880 р., і тому нічого не писали про наявність на пальцях і долонях рук людини папілярних узорів, вони просто рекомендували фіксувати зазначені сліди рук шляхом вимірювання загальних розмірів даних слідів, що також могло мати в окремих випадках ідентифікаційне значення, яке надавало можливість встановлення особи, сліди якої були знайдені на місці події але не за допомогою папілярних узорів.

Публікації 90-х рр. XIX ст. в окремих російських виданнях уже містили дані про можливість встановлення особи за допомогою слідів папілярних узорів на долонній поверхні рук і підшв'язній нозі людини. Зокрема, в «Юридичній газеті» за 8 липня 1892 р. у дописі «Відбитки рук і їх значення в судовій практиці» [8] з посиланням на Френсіса Гальтона, Форжо, Фере і Тестю описувались властивості папілярних узорів пальців і долонь рук, а також підшв'язних нозі людини, характер утворення невидимих потожирових слідів рук і нозі, можливості їх виявлення за допомогою чорнила, розчину азотнокислого срібла, плавикової або фтористоводневої кислоти. Невідомий автор відзначав також про можливість класифікації папілярних узорів за системою Ф. Гальтона. А в 1895 р. у дописі «Папілярні лінії долоні як засіб посвідчення особи злочинця» [9, 2–3] уже описувався короткий огляд практики використання дактилоскопії в Стародавньому Китаї, Індії, повідомлялося про морфогенез папілярних узорів, стійкість узорів з посиланням на експерименти, які були проведені Ф. Гальтоном, можливості їх класифікації, використання для ідентифікації злочинців за допомогою слідів, що знаходились чи виявлялися на місцях вчинення злочинів, а також про необхідність доповнення антропометричної системи А. Бертільона дактилоскопічними відбитками. Автор даної публікації описує рекомендації, розроблені Ф. Гальтоном, стосовно тактики отримання експериментальних відбитків пальців у підозрюваних осіб.

Такий коротенький зміст аналізу перших публікацій у вітчизняних видан-

нях, які торкалися питань використання слідів ніг і рук в практиці розслідування злочинів.

У статті на матеріалах вітчизняних публікацій (першоджерел) переважно другої половини XIX ст. проаналізовано питання стосовно використання слідів ніг і рук людини в практиці боротьби зі злочинністю. Зазначеним аспектам на сучасному етапі в юридичних виданнях не приділено належної уваги. Ознайомлення зі змістом статті студентів вищих юридичних навчальних закладів і працівників правоохоронних органів, які займаються розслідуванням і розкриттям злочинів, буде сприяти підвищенню їх знань з криміналістики.

#### Література

1. Шауештейн А. Руководство к изучению судебной медицины для врачей и юристов. — М., 1870.
2. Бриан. Полное руководство к судебной медицине. — С.Пб., 1860.
3. Борхман А. Предварительное сообщение // Архив судебной медицины и общественной гигиены. — С.Пб., 1867. — Кн. 3, разд. 5.
4. Борхман А. О пластических снимках с человеческих и других следов в судебно-медицинском отношении // Архив судебной медицины и общественной гигиены. — С.Пб., 1868. — Кн. 4, разд. 2.
5. Квачевский А. Об уголовном преследовании, дознании и предварительном исследовании преступлений по судебным уставам 1864 г. — С.Пб., 1867. — Ч. 2.
6. Наставления об исследовании подозрительных пятен (для врачей и юристов), издаваемые Медицинским Департаментом Министерства Внутренних Дел. — С.Пб.: Тип. Имп. Акад. наук, 1870.
7. Ершов С. Способы исследования и сохранения различных отпечатков и следов, имеющих место преступления // Вестник общественной гигиены, судебной и практической медицины. — 1890. — Т. 7, кн. 1.
8. Отпечатки рук и их значение в судебной практике // Юридическая газета. — 1892. — 8 июля.
9. Папиллярные линии ладони как средство удостоверения личности преступников // Правительственный вестник. — 1895. — 7 (19) апр.

УДК 343.985:343.7

А. Г. Солодовніков

### ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМНИХ СИТУАЦІЙ РОЗСЛІДУВАННЯ НАПАДІВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ОРГАНІЗОВАНОЮ ГРУПОЮ

Початковий етап розслідування злочинів корисливо-насильницької спрямованості, що вчиняються організованими групами, традиційно викликає підвищений інтерес як з боку науковців, так і з боку практичних працівників [1; 2; 3]. Слідчі ситуації, що виникають на цьому етапі, характеризуються відсутністю криміналістично-значущої інформації, необхідної для прийняття аргументованого рішення за справою. Це неповнота інформації як про подію злочину, так і щодо осіб, причетних до нього. В літературі такі ситуації називають проблемними [4, 74; 5, 159–162; 6, 45]. Аналіз існуючих точок зору дозволяє визначити проблемну слідчу ситуацію як систему умов, що складаються на